

Prof. Ing. Tibor Paulík, CSc.

Institut ekonomie a managementu
Ostravská univerzita v Ostravě, Česká republika

Konvergence české ekonomiky v roce 2008

NOMINÁLNÍ KONVERGENCE

Česká republika neměla v předchozích letech s plněním maastrichtských kritérií nominální konvergence směrem k průměrné úrovni hospodářské a měnové unie v Evropě problém, s výjimkou hospodaření vládního sektoru. V ostatních parametrech vesměs dosahovala výsledku lepších než ostatní země regionu, aspirující na přijetí společné měny. Rok 2008 však situaci v plnění konvergenčních kritérií zhoršil. Paradoxně se plnění fiskálního limitu zdařilo již třetí rok v řadě, země by však nesplnila limit růstu cen. V konvergenci úrokových sazeb ČR rovněž pro rok 2008 uspěla. Plnění kritéria stability směnného kurzu není možné zhodnotit předepsaným způsobem, neboť ČR není členem ERM II (minimálně dvouleté členství předchází datu přijetí eura).

KRITÉRIUM CENOVÉ STABILITY

Konvergenční cenové kritérium dané maastrichtskou smlouvou je podmíněno dosažením takové míry inflace, která nepřevýší průměr tří zemí EU s nejnižší inflací zvětšený o 1,5 procentního bodu.

Na podzim 2007 zasáhla českou ekonomiku výrazná inflační epizoda, v jejímž důsledku pak i povětšinu roku 2008 (zprvu vlivem administrativních změn a následně i prudkým růstem cen potravin a pohonných hmot) stoupl výrazně harmonizovaný index spotřebitelských cen. Podle ročních dat 2008 (průměrná cenová úroveň posledních 12 měsíců proti průměru předchozích 12 měsíců) dosáhla takto zjištěná inflace 6,3% (v roce 2007 činil HICP 3%).

Přestože nárůst spotřebitelské inflace v roce 2008 byl celoevropským jevem, patřila ČR k zemím s nejvyšším růstem spotřebitelských cen. V Evropě rostly ceny rychleji pouze v Lotyšsku (+15,3%), na Islandu (+12,8%), v Litvě, Estonsku a Bulharsku (rovněž dvojcifernými tempy) a dále v Rumunsku.

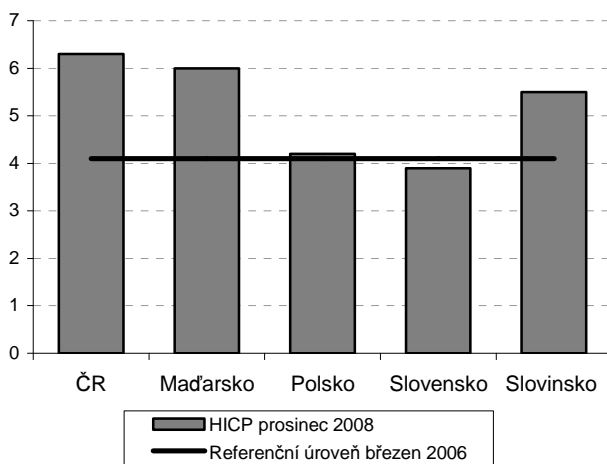
Za této situace nebylo možné, aby Česká republika splnila v daném roce konvergenční limit. Ten připouštěl podle daného pravidla (země s nejnižší inflací bylo Nizozemí, Portugalsko a Německo) růst HICP nejvýše o 4,1%.

Z nejčastěji srovnávaných zemí v regionu tak uspělo pouze Slovensko, které vykazalo inflaci velmi těsně pod předepsaným limitem.

Čenová úroveň se v Evropě vesměs zvýšila. Země EU 27 vykázaly v roce 2008 podle harmonizovaného indexu spotřebitelských cen nejvyšší nárůst cen od roku 1998, země eurozóny dokonce absolutně nejvyšší růst od doby, kdy je jako uskupení v časových řadách Eurostatu uváděno. Jestliže v roce 2007 stouply ceny v EU 27 o 2,4%, v roce 2008 o 3,7% (obdobně v eurozóně 2,1%, resp. 3,3%).

I přes obecný růst cen v roce 2008 tak EU 27 se spotřebitelskou inflací podle HICP ve výši 3,7% drželo dynamiku pod konvergenčním kritériem. Ve struktuře harmonizovaného indexu spotřebitelských cen ukazuje zajímavé srovnání tempo růstu cen potravin. Jejich dynamika byla v ČR v letech 2007 a 2008 vyšší než průměrné tempo za EU 27 i eurozónu. Jestliže v roce 2008 se ceny potravin v EU 27 zvýšily v průměru o 6,7% (v roce 2007 o 3,5%), pak v České republice stouply o 8,1% (v roce 2007 o 4,7%).

Propoččet určující tempo spotřebitelské inflace podle HICP z konce roku 2008 ukázal poměrně velký rozdíl mezi předepsanou hodnotou cenového kritéria a skutečným růstem spotřebitelských cen v ČR. Pokud aplikujeme propoččet na naposled známé hodnoty, tj. v době prací na této analýze data za únor 2009, ani pokles tempa spotřebitelských cen (které je však nižší, než bylo možné vzhledem ke statistické srovnávací základně očekávat) by neumožnil v datu ke konci února 2009 České republice splnit toto kritérium. HICP se sice snížil z prosincových +6,3 % na +5,2 %, ale zároveň se snížila i předepsaná limitní hranice, protože k poklesu cen došlo i v evropských zemích.

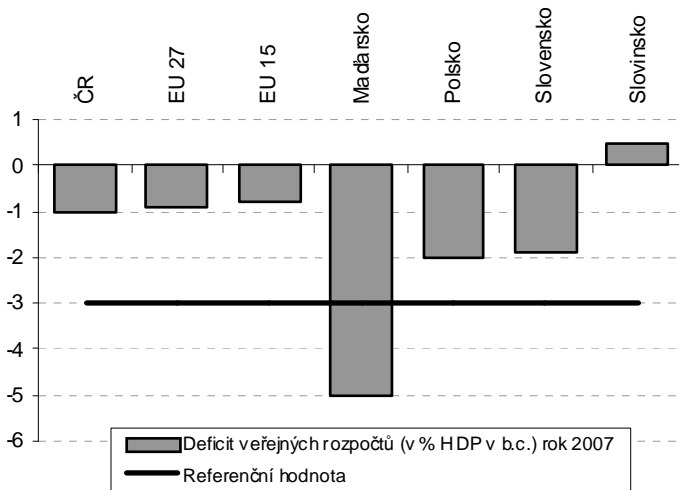
Konvergenční kritérium cenové stability (HICP v %, vybrané země, referenční hodnota prosinec 2008)

FISKÁLNÍ KRITÉRIUM – DEFICIT VEŘEJNÝCH ROZPOČTŮ A DLUHU VLÁDNÍHO SEKTORU

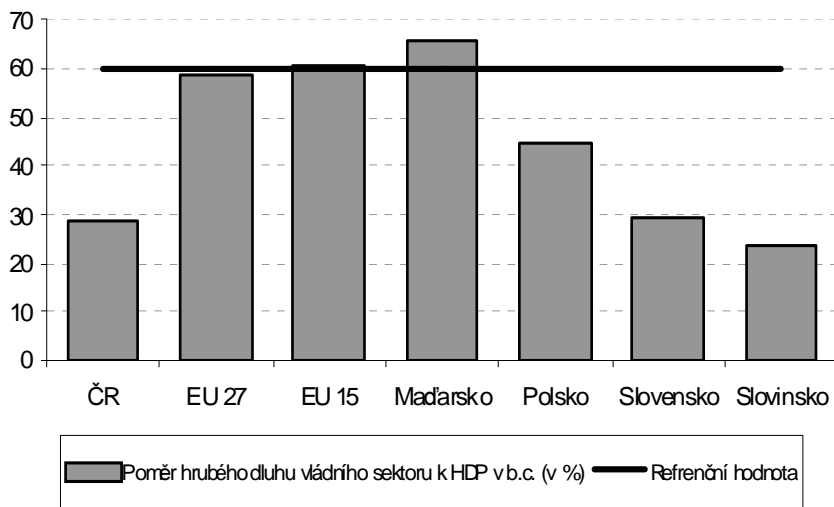
Jak již bylo zmíněno, ČR vykázala značné zlepšení stavu veřejných financí. Jako jedna z mála zemí nebyla nucena v roce 2008 masivně podporovat stabilitu bankovního systému jako některé jiné evropské země a USA. I přes některé nutné zásahy, jimiž se čelilo významné ztrátě tempa růstu v souvislosti s „dovezenou“ recesí, znamenal schodek veřejných rozpočtů v roce 2008 v poměru k HDP (1,5%) dobrý výsledek.

Česká republika splnila maastrichtské fiskální kritérium, schodek veřejných financí byl s poměrně značnou rezervou pod tříprocentní hranicí v poměru k nominálnímu HDP. Rovněž předepsaný limit 60% nominálního HDP u hrubého konsolidovaného dluhu vládního sektoru ČR pohodlně plní (výše tohoto dluhu činila za rok 2008 podle zaslané notifikace 29,8% HDP v běžných cenách).

Co se udržitelnosti veřejných rozpočtů týká, zatím nebyly provedeny reformní kroky pro to, aby neeskalovaly podíly mandatorních výdajů na celkových výdajích státního rozpočtu, který v rozhodující míře ovlivňuje výsledek hospodaření veřejných rozpočtů. Podíl těchto výdajů se zatím daří držet na zhruba stejné úrovni.

Konvergenční kritérium fiskální stability – deficit veřejných rozpočtů (v % HDP v b. c.)

Konvergenční kritérium fiskální stability – hrubý dluh vládního sektoru (v % HDP v b. c.)

Pramen: Eurostat.

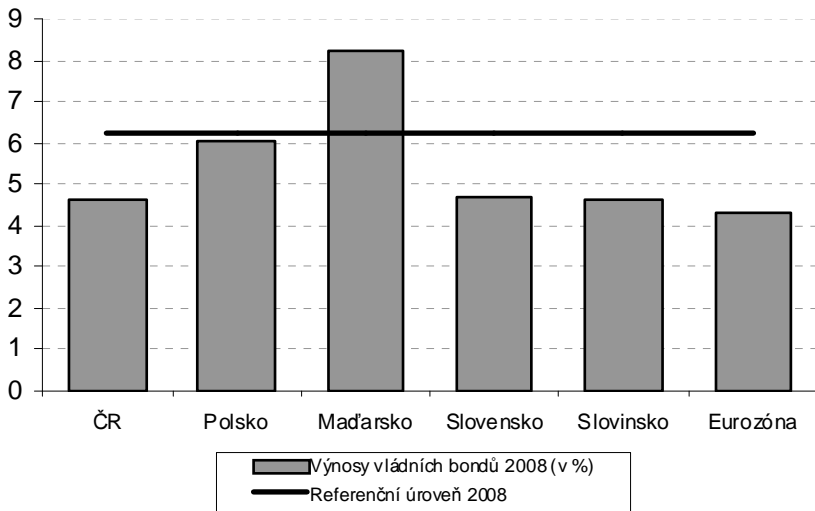
KRITÉRIUM KOVNERGENCE ÚROKOVÝCH SAZEB

Maastrichtské kritérium konvergence podle stability úrokových sazeb určuje, že průměrné dlouhodobé nominální úrokové míry ve sledované zemi by neměly během jednoho roku před šetřením překračovat o více než dva procentní body průměrnou úrokovou sazbu počítanou za tři země, které dosáhly v cenové stabilitě nejlepších výsledků.

Česká republika plnila pro rok 2008 konvergenční kritérium úrokových sazeb, přestože úrokové sazby dlouhodobých vládních dluhopisů v ČR od roku 1995 stoupají podobně jako v Evropě jako celku.

Z vybraných středoevropských zemí patří ČR spolu se Slovenskem k ekonomikám s nejnižší úrovní úrokových sazeb. Výnos státních dluhopisů pro rok 2008 činil 4,63 %, srovnatelný cenný papír v průměru za eurozónu 4,3%.

Z dlouhodobého pohledu dochází v Evropě k postupnému sblížení úrokových sazeb (jestliže v roce 1997 variační koeficient sazeb zemí EU 27 činil 60,1, pak v roce 2008 už pouze 10,4). V eurozóně byla diference mezi nejvyššími a nejnižšími hodnotami podstatně menší, ale také se dále snižovala (v roce 1997 byla hodnota variačního koeficientu 28,7, v roce 2008 klesla na 10,5).

Konvergenční kritérium stability úrokových sazeb – výnosy vládních dluhopisů (v %)

Pramen: Eurostat.

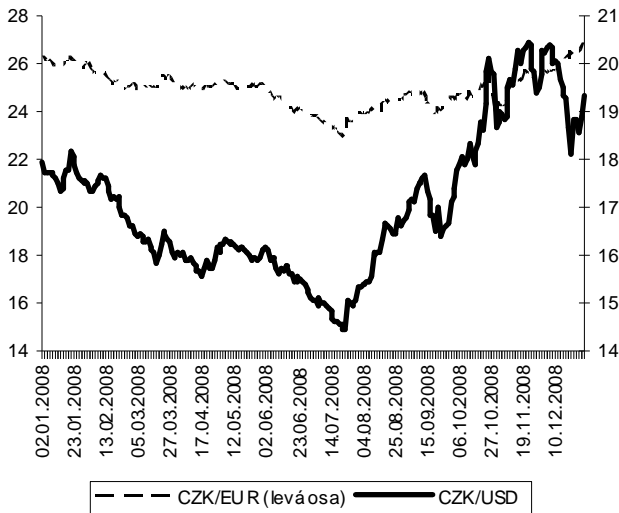
KRITÉRIUM STABILITY SMĚNNÉHO KURZU

Hodnocení konvergenčního kritéria měnové stability za ČR není možné, protože země zatím není členem ERM II (nejméně dvouleté působení je nutné jako „příprava“ pro přijetí společné měny). Asymetričnost tohoto kritéria a také možnost revalvace centrální parity by hovořila spíše ve prospěch vývoje směnného kurzu české koruny, který byl zatím zaznamenáván a jehož zhodnocení naznačuje, že ČR by kritérium stability směnného kurzu mohla plnit. Mohutná apreciacie k euru v prvních sedmi měsících 2008 byla stále ještě v limitním pásmu povoleného posílení.

V roce 2008 prošla česká koruna nejprve obdobím velmi prudké apreciacie, které trvalo od počátku roku do zhruba poloviny července (21.7. stálo euro 22,97 Kč. Na počátku ledna 26,36 Kč; podobně kurz CZK/USD posílil ze 17,95 na 14,45 Kč ze dne 22. 7. 2008). Za necelých sedm měsíců tak koruna tak posílila o 12,9% proti euru a o 18,5% proti americkému dolaru (některé scénáře ČNB a Ministerstva financí pracující s přijetím eura odhadovaly zhodnocování koruny proti euru v průměru na 2% ročně).

Investoři v reakci na globální finanční krizi, oslabenou důvěru v americký dolar hledání „ostrůvků“ stability vsadili i na českou korunu. Ekonomika země měla v té době ještě relativně vysokou výkonnost ve srovnání s nastupující recesí v USA jejími prvními příznaky v eurozóně. Nerovnováhy byly slabé.

Přesto tempo posilování kurzu koruny neodpovídalo těmto příznivým fundamentům a poškozovalo export z ČR. Slovní intervence centrální banky a následný vývoj devizových trhů ve světě růstovou trajektorií kurzu koruny ve zbytku roku zvrátily.

Směnné kurzy CZK/EUR a CZK/USD v roce 2008

Hodnocení pomocí mechanismu systému ERM II, který pro ČR z výše uvedeného důvodu není možný, lze jen orientačně nahradit prostým hodnocením podle rozkolísanosti aktuálních kurzů k ročními průměrnému kurzu koruny k euru.

Vychází z něj, že nejslabší hodnota kurzu (z počátku ledna) byla o 5,7% pod průměrným ročním kurzem CZK/EUR, nejsilnější z července pak o 7,9% nad průměrem.

Vzhledem k hodnotám tolerančního pásma nastaveného systémem ERM II by tedy koruna hypoteticky v revalvačním pásmu problém neměla, v devalvačním naopak ano (limit by byl převyššen).

REÁLNÁ KONVERGENCE

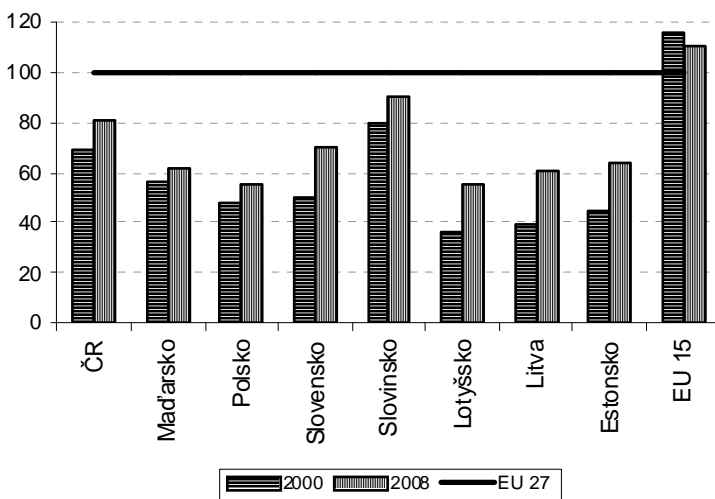
Zatímco letech 1997 až 2000 Česká republika divergovala (odkláněla se) od průměrné ekonomické úrovně Evropské unie, jak plyne z vývoje HDP na obyvatele v paritě kupní síly jako souhrnného měřítka ekonomické vyspělosti země, v letech silné konjunktury 2005 až 2007 bylo i přibližování rychlejší. Silný ekonomický růst v letech 2004 až 2007 vylepšil ekonomickou pozici

České republiky ve srovnání s průměrnou úrovní EU 27 i EU 15. Podle HDP na obyvatele v paritě kupní síly byla v roce 2003 ČR na 73,4 % průměrné ekonomické úrovně EU 27, v roce 2008 na 80,2 %, stejně jako v roce 2007.

Z porovnávacích v jednotlivých letech vyplývá, že v roce 2005 rostla česká ekonomika 3,7krát rychleji než EU 15 (jako uskupení nejvyspělejších zemí unie) a v roce 2007 pak 2,4krát rychleji – vlivem stále ještě velmi slušného výkonu evropské ekonomiky. V roce 2008, při daleko větším zpomalení ve starých evropských zemích, však bylo tempo růstu českého HDP 4,4krát rychlejší než dynamika EU 15. Srovnání s průměrnou úrovní EU 27 ukazuje výsledky jen velmi mírně odlišné vzhledem k dominující roli EU 15 v ekonomice unie. V roce 2008 je však rozdíl významnější, když ČR rostla 3,4krát rychleji než EU 27. Proto rok 2008, paradoxně i přes velmi znatelné zpomalení v ČR, znamenal značný skok v konvergenci díky tomu, že se zejména staré evropské země ocitly už v průběhu roku v technické recesi.

Přes uvedené srovnání tempa růstu české ekonomiky, umožňující konvergenci k úrovni EU, však ostatní země mimo EU 15 zvyšovaly svůj podíl na ekonomice unie ještě rychleji.

Jestliže HDP ČR činil v roce 1996 pouhých 0,6 % HDP EU 27 a v roce 2008 pak 1 %, ostatní země unie stojící mimo EU 15 zvýšily v úhrnu svůj podíl na HDP EU 27 ze 4 % v roce 1996 na 7,2 % v roce 2008. ČR tak za uvedené období zvýšila svůj podíl na unijním HDP o dvě pětiny, ale ostatní „nové“ země, tj. stojící mimo EU 15, o čtyři pětiny.

Pozice v HDP na obyvatele v paritě kupní síly (PPS) (EU 27=100)

Uvedené zjištění ovlivnilo i rychlost konvergence podle změny relativní pozice v HDP na obyvatele v PPS. ČR patřila ve vzorku „nových“ zemí střední a východní Evropy rychlostí přibližování k úrovni EU 27 spíše k zemím průměrně rychlým.

Nejrychleji konvergovaly během období 2000 až 2008 pobaltské státy a Slovensko se změnou relativní pozice o zhruba 20 procentních bodů. Důležitou okolností však je, že se – zejména u pobaltských států – jedná o země, které byly „chudé“ (HDP na obyvatele v PPS bylo v roce 2000 v Litvě a Lotyšsku mezi 35–39% průměru unie, Slovensko na 50%). Pozice ČR byla v té době 70% průměru EU 27.

ČR spolu se Slovinsko konvergovaly ve srovnání s Pobaltím pomaleji (změna relativní pozice o 14,5%, resp. 10,8 p. b.), nejpomaleji zlepšovaly svoji relativní pozici Maďarsko a Polsko (v roce 2008 proti roku 2000 o 5,5, resp. 6,9 p. b.).

Po vstupu zemí do unie (květen 2004) zvýšilo nejvíce svoji relativní pozici Slovensko (od roku 2003 o 14,7 p. b.), Česká republika o 9,6 p. b. Relativní pozice Maďarska se dokonce zhoršila.

I přes zlepšení relativní pozice ČR k unijnímu průměru v roce 2008 (o 11,7 p. b. od roku 2000 a o 6,8 p. b. proti roku 2003) byla ČR v roce 2008 níže podle takto měřené ekonomické vyspělosti než Slovinsko (83,4% průměru EU 27 podle HDP na obyvatele v PPS) v roce 2003. Tradiční srovnání s Portugalskem jako zemí z předcházející vstupní vlny ukazuje, že úroveň Portugalska překonala ČR již v roce 2006. V roce 2008 činil rozdíl 4,9 p. b.

V roce 2008 byla produktivita práce na zaměstnanou osobu (jako poměr HDP v paritě kupní síly/počet zaměstnaných osob) na necelých třech čtvrtinách průměrné úrovně EU 27 (72,2%). V roce 2000 nedosahovala ČR ani dvou třetin úrovně EU 27 (61,7%).

Přibližování průměru EU 27 v produktivitě práce na zaměstnanou osobu bylo v ČR za léta 2004 až 2008 výraznější než v předchozích obdobích. Pozice ČR se zlepšila o 5,8 p. b., když za léta 2000 až 2008 o 10,5 p. b. (za období 1997 až 2000 se produktivita práce na zaměstnanou osoby zlepšila proti průměru EU 27 o pouhý 1,3 p. b.).

Při srovnání s vývojem v jiných zemích, přibližování ČR průměrné úrovni produktivity práce na zaměstnanou osobu v EU 27 nebylo tak rychlé jako např. na Slovensku, které zlepšilo svoji pozici proti roku 2000 o 19,2 p. b. Přesto obě země patří (kromě Pobaltí s velmi nízkými výchozími hodnotami produktivity) spolu s Polskem k zemím, kde se relativní pozice zvýšila za uvedené období o více než 10 p. b. Z jiných než „nových“ zemí unie k tomu došlo už jen v Irsku.

LITERATURA

Pellešová, P. *Analýza procesu konvergence České republiky*. Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Vplyv konvergenčných procesov na ekonomiku

a Životný štýl nových členských krajín európskej únie. Banská Bystrica: EF UMB, 2006.

Pellešová, P. *Hospodárský cyklus ve vývoji české ekonomiky v letech 1993–2004*.

Mezdzinárrodná vedecká konferencia: Teoretické a praktické problémy ekonomického rastu a cyklického vývoja ekonomiky SR po vstupe do Európskej únie. Bratislava: NHF EU, 2006.

Tendence a faktory makroekonomického vývoje ČR v roce 2008. ČSÚ Praha 2009
Ročenky Eurostatu a ČNB.

Konvergenca české ekonomiky v roce 2008

Anotace

Stat' analyzuje konvergenční proces české ekonomiky v roce 2008. Pro hodnocení nominální konvergence jsou východiskem Maastrichtská kritéria, tj. cenová stabilita, úrokové míry, vládní deficit, veřejný dluh, stabilita měnového kurzu. Rok 2008 situaci v plnění konvergenčních kritérií ČR zhoršil. Plnění fiskálního limitu se zdařilo již třetí rok v řadě, země by však nesplnila limit růstu cen. V konvergenci úrokových sazeb rovněž by pro rok 2008 uspěla. Plnění kritéria stability směnného kurzu není možné zhodnotit předepsaným způsobem, neboť ČR není členem ERM II.

V případě reálné konvergence v roce 2008 zůstala relativní pozice v HDP na obyvatele na stejné úrovni jako v roce 2007, tj. 80,2% průměru EU 27. Přibližování v úrovni produktivity práce je však znatelně pomalejší.

Proces konvergenji gospodarki czeskiej w roku 2008

Streszczenie

Artykuł analizuje proces konvergenji gospodarki czeskiej w roku 2008. Podstawą do oceny poziomu konvergenji ekonomiki czeskiej były kryteria z Maastricht, tzn. stabilność cen, stopy procentowe, deficyt budżetowy, dług publiczny, stabilność kursu walutowego. Rok 2008 nie był dla Republiki Czeskiej zbyt przychylny. Przez trzy lata z rzeęu pełnione są wprawdzie kryteria fiskalne. Również konwergencja długoterminowych stóp procentowych

jest do przyjęcia. Państwo nie jest jednak w stanie utrzymać stabilność cen, a spełnienie kryteriów stabilności kursu walutowego nie jest możliwe z powodu braku członkostwa Republiki Czeskiej w systemie ERM II.

W przypadku realnej konwergencji w roku 2008 jest PKB na obywatela Republiki Czeskiej na poziomie 80,2% przeciętnej EU 27, czyli tak, jak w roku 2007. W tym okresie czasu można również zaobserwować wyraźne zpownieni wzrostu wydajności pracy.

Czech Economy Convergence in the Year 2008

Summary

The article analyzes the convergence process of the Czech economy in 2008. The Maastricht criteria are the basis for the nominal convergence analysis, i.e. price stability, interest rates,

government deficit, public debt, and exchange rate stability. Year 2008 has deteriorated the situation in meeting the convergence criteria. The country succeeded to fulfill the fiscal limit for the third year in a row; however, the country would fail to fulfill the price increase limit. The Czech Republic would also be successful in convergence of the interest rates in 2008. It is not possible to evaluate fulfillment of the exchange rate stability criteria with the prescribed method, since the Czech Republic is not a member of ERM II.

As for the realistic convergence in 2008, the relative position of GDP per capita remained at the same level as in 2007, i.e. 80,2% of the average EU 27. In approaching the level of labor productivity, the Czech Republic is significantly slower.